

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag den 9. oktober 1964 kl. 9.30.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Kjøs, Langhelle, Langlo, Finn Moe, Jakob Pettersen, Tande (for Røiseland), Rakel Seweriin, Ingvaldsen, Stray (for Bergesen), Borgen, Dahl, Hegna, Hønsvald, Erling Petersen og Treholt.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lange.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: ekspedisjonssjef Ansteensen, byråsjef Ravne og konsulent Sverre, alle fra Utenriksdepartementet.

Formannen: Dette møte er, som det fremgår av innkallelsen, innkalt for at utenriksministeren kan orientere om en del spørsmål og vesentlig av hensyn til punkt 2 om ny avtale om utveksling av atomopplysninger. Men vi får følge rekkefølgen i innkallelsen og ta Kypros-konflikten først.

Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Det er skjedd en del ting i forbindelse med Kypros-konflikten siden det sist var anledning til å redegjøre her i komiteen, og jeg skal da så kort jeg kan, føre à jour med begivenhetene.

Den 25. september vedtok Sikkerhetsrådet enstemmig å forlenge stasjoneringen av FN-styrken på Kypros for nye tre måneder fram til den 26. desember. Norge var forslagsstiller sammen med de fire andre ikke permanente medlemmer fra Afrika og Latin-Amerika. Tsjekkoslovakia var ikke med som forslagsstiller.

Vedtaket begrenser seg til å forlenge styrken med det samme generelle mandat som tidligere, at den skal medvirke til å avverge kamphandlinger, opprettholde lov og orden og gjenopprette normale forhold. Forut for vedtaket hadde generalsekretæren gitt uttrykk for at han hadde ønsket å få i stand en klarere presisering av FN-styrkens muligheter for å opptre effektivt innenfor det nåværende mandat. Han hadde i en rapport til Sikkerhetsrådet pekt på at det var ønskelig at styrken fikk full bevegelsesfrihet og fikk uomtvistelig myndighet til å fjerne væpnede stillinger og til å opprette buffersoner i tilfelle av at det kom til kamphandlinger. Norge og flere andre av Sikkerhetsrådets medlemmer hadde gjerne sett en slik klargjøring av FN-styrkens mandat, men forsøk på å få det til strandet på motstand fra Kypros-regjeringen. Det ligger i sakens natur, i lys av Kypros' stilling som suveren stat og de grunnleggende forutsetninger for den fredsbevarende operasjon i FN's regi, at FN-styrken ikke kan tilta seg myndighet som vertslandet ikke er villig til å innrømme. I denne sak kunne Kypros regne med uforbeholden støtte fra Sovjet-Samveldet, og Sovjet-Samveldet kunne med sitt veto ha stanset forslag i Sikkerhetsrådet om en skjerping eller klargjøring av mandatet. En slik utvikling kunne da ha gjort FN-styrkens nærvær på øya umulig. Derfor avfant man seg med at det ble en gjentakelse av det tidligere mandat.

Men selv om det ikke kom til uttrykk i vedtakets ordlyd, må jeg nok si at denne sikkerhetsrådsomgangen har styrket generalsekretærens hender, særlig det at vedtaket ble gjort enstemmig og på bakgrunn av den rapport som forelå fra hans side. Til å begynne med var jo generalsekretær U Thant nokså forsiktig og litt usikker, men særlig siden det kom i stand våpenhvile etter det tyrkiske bombeangrepet ved månedsskiftet juli – august, har han klart å utnytte FN-styrkens muligheter mer effektivt også innenfor rammen av det nå gjeldende generelle mandat.

Det må vel sies at forlengelsen av FN-styrken er den beste garanti som det er mulig å oppnå for at den indre utvikling på Kypros ikke kommer ut av kontroll under de videre meglingsforsøk som nå blir forberedt av FN's nye meglingsmann, Galo Plaza, tidligere president i Ecuador. Han var inntil han ble oppnevnt som meglingsmann, generalsekretærens særlige representant på Kypros og kjenner for så vidt godt til forholdene.

Ellers ligger meglingsarbeidet i dødvanne etter Tuomiojas død og avbruddet i Achesons kontakter med partene. Acheson var kommet et stykke på vei henimot å få forståelse og enighet om retningslinjene for en løsning mellom Hellas og Tyrkia. Den gikk ut på Enosis – altså Kypros' tilslutning til Hellas – sikring av den tyrkiske befolkningsgruppes rettigheter traktatmessig og enten en tyrkisk base eller en NATO-base på Kypros, og dessuten erstatning til de tyrkere som valgte under disse forhold å flytte fra øya. Men han hadde ikke oppnådd tilslutning til denne plan fra Makarios, og alt tyder på at det vanskelig skal la seg gjøre å få gjennomført noen som helst ordning over hodet på Makarios, som jo er den konstitusjonelle statssjef. Det ser heller ikke ut til at Hellas skulle være i stand til å tvinge igjennom noen løsning som var helt eller delvis uakseptabel for Makarios.

Dette forhold vil sannsynligvis komme enda klarere til syne i tiden fremover som følge av Makarios-regjeringens anstrengelser for å styrke sin stilling ved å søke politisk og militær støtte fra uforpliktete afro-asiatiske land – i første rekke fra Nasser – og fra Sovjet-Unionen. Kypros-regjeringens avtale med Sovjet-Unionen om militærhjelp er åpenbart begrenset, selv om den ikke er offentliggjort, slik at man ikke vet den nøyaktige rekkevidde av den. Men selv om den kanskje ikke er så betydningsfull i rent militære termer, kan den få politisk betydning ved at den gjør Kypros mindre avhengig av leveranser vestfra.

Ellers må en jo si om sovjetregjeringens holdning i Kypros-konflikten at den generelt må betegnes som forsiktig. Det er tydelig at det er et sovjetisk ønske om å avverge at Kypros blir trukket inn i NATO-området ved at det blir opprettet en NATO-base eller ved at det blir betingelsesløst innlemmet i Hellas. Men samtidig søker Sovjet-Unionen gjennom sin opptreden å unngå at det kommer til en direkte konfrontasjon med vestmaktene, i første rekke med De forente stater.

Nassers holdning, som jo betyr en moralsk støtte til Makarios, må sees på bakgrunn av hans ønske om å redusere ytterligere den britiske innflytelse i Det nære østen og det indre Middelhav. Men også hans holdning har vært preget av forsiktighet.

I de siste ukene er det tegn til en viss avspenning i Kypros-konflikten etter en rekke alvorlige kriser i de siste månedene, som har truet med å bringe Hellas og Tyrkia i krig med hverandre. Kypros-regjeringens innstilling av den økonomiske blokade av de tyrkiske samfunn på Kypros, og dens vilje til å gå med på en ordning som kan tillate rotasjon av den tyrkiske kontingent på Kypros, er skritt i retning av en avspenning. Nå er det vanskelig foreløpig å bedømme om disse innrømmelser innvarsler en mer moderat politikk generelt, eller om de er rent taktisk bestemt med sikte på behandling av Kypros-konflikten på Generalforsamlingen, som begynner den 10. november. Både Kypros-regjeringen og Tyrkia har innbrakt saken for Generalforsamlingen og bedt den ført opp på dagsordenen der. Makarios' hensikt med å bringe saken inn for FN synes klar. Han ønsker å oppnå fra Generalforsamlingen en bekreftelse av Kypros' rett til selvbestemmelse, suverenitet og territorial integritet. Med et slikt vedtak i ryggen regner Kypros-regjeringen med at den vil ha styrket sin posisjon vis-à-vis Hellas ved at den vil ha støtte for å kreve en særstatus selv under tilslutning til Hellas – en særstatus som sikrer dem mot at det blir noen slags militære baser på øya. Nå er det noe uklart hva Makarios egentlig ønsker. Han har jo selv vært med på å tilkalle Grivas, som nå er blitt sjef for nasjonalgarden på Kypros. Grivas er helt entydig for betingelsesløs Enosis, betingelsesløs innlemmelse i Hellas, mens det er tydelig at Makarios i hvert fall vil insistere på en betydelig grad av regionalt selvstyre for Kypros, selv om han går med på Enosis, og at han under dette regionale selvstyre vil forbeholde seg særstatus på det militære område for å slippe at Kypros blir NATO-område.

Samtidig har Tyrkia varslet at Enosis på Makarios' vilkår vil bety krig. De vil bare tillate en gresk-kypriotisk tilslutning til Hellas på det vilkår at den tyrkiske befolkningsgruppe innrømmes en tilsvarende selvbestemmelse. Achesons idéer om et tyrkisk baseområde på Kypros gikk jo temmelig langt i retning av å gi en slik innrømmelse til tyrkisk-kypriotene.

Så langt fra hverandre som partenes standpunkter er, er det vanskelig å se noen muligheter for en politisk løsning i hvert fall på kort sikt. Det vil sikkert kreves en langvarig, tålmodig meglingsvirksomhet og vanskelige forhandlinger. Det som kompliserer situasjonen, er at de nåværende regjeringer både i Tyrkia og Hellas ikke har noen sterk parlamentarisk eller politisk posisjon, noen av dem, og står under press fra sterke opinionsgrupper som ønsker en langt mer aktivistisk politikk. Både İnönü i Tyrkia og Papandreou i Hellas har sitt store strev med å holde tilbake slike stemninger innenfor sine nasjonalforsamlinger og innenfor pressen.

Det beste bidrag et land som vårt kan gi til at det kommer til en fredelig ordning på lengre sikt, er at vi støtter opp om meglingslinjen og er med på å sikre FN's fortsatte nærvær, for på den måten å hjelpe til å hindre at situasjonen forverrer seg. Under den siste runde i Sikkerhetsrådet oppfordret vår talsmann partene til å søke samarbeid med FN's meglingsmann med sikte på å finne en løsning. Vi advarte partene mot å treffe tiltak og mottiltak som kan føre til at de mister kontrollen over utviklingen, og som kan øke faren for en væpnet konflikt. Også utenfor FN, som jo har vært hovedforum for behandling av saken, i NATO-rådet og gjennom bilaterale kontakter har vi fra norsk side appellert til Hellas og Tyrkia om å unngå en utvikling

som kan bringe to NATO-allierte i krigsforhold til hverandre, og som kan innebære fare for at konflikten griper ut over den lokale ramme.

Som svar på en henvendelse fra generalsekretæren til medlemsstatene og en underhåndshenvendelse om økt norsk bidrag, har Regjeringen besluttet å foreslå for Stortinget at Norge fortsatt skal yte et bidrag til finansiering av Kypros-styrken, og at vi skal øke dette bidraget for de kommende tre måneder fra ca. 50 000 dollar – som vi har ytet i to tre-måneders perioder før – til 60 000 dollar. Da kommer vi opp proporsjonalt på nivå med det som ytes fra Storbritannias side, fra Nederlands side og fra andre lands side som dels ikke har og dels selv har styrker der nede. Vi går i hvert fall betydelig ut over det som ville være vår forholdsmessige andel. Det ville være godt og vel 30 000 dollar, så vi kommer opp i bort imot det dobbelte av det som ville være vår forholdsmessige andel. Bakgrunnen for det er at det bare er 30 av FN's 112 medlemsland som i det hele tatt er med på å yte bidrag til denne Kypros-aksjonen.

Det avgjørende hensyn for Regjeringen har vært at generalsekretæren mener at det vil kunne få katastrofale virkninger om man skulle bli nødt til å trekke styrken tilbake, og samtidig har han uttrykt alvorlig bekymring for finansieringen av styrken, som jo helt og holdent er basert på frivillighet. Dessuten må det sies at den vestlige gruppe av land som vi tilhører, har en særlig interesse i at det kommer til en fredelig løsning her, fordi det er to allierte som i tilfelle kan komme i konflikt med hverandre.

Det er tanken å legge fram stortingsproposisjon om dette nye, økte bidraget til Kypros-styrken den 16. oktober.

Formannen: Jeg takker for redegjørelsen. Er det noen som har spørsmål eller merknader i forbindelse med utenriksministerens redegjørelse?

Ingvaldsen: Det kan ikke for Norge bli tale om å sende styrker dit ned ennå på atskillig tid, så vidt jeg forstår.

Utenriksminister Lange: Vi har ikke blitt anmodet om det. Vi ble i sin tid anmodet om det da det var tanke på en aksjon i NATO's regi etter britisk initiativ, men fra det øyeblikk den tanken ble oppgitt og det hele gikk over til De forente nasjoner, har vi ikke fått noen anmodning om å stille styrker. Det henger fra generalsekretærens side sammen med at vi er med i Sikkerhetsrådet som et av de valgte medlemmer der, og at vi for så vidt står friere i en megler-rolle hvis vi ikke har styrker der nede enn om vi hadde styrker der. Men det henger også sammen med at av en eller annen grunn som jeg ikke kjenner nærmere til, har Makarios latt seg forlyde med at det får være nok med de NATO-land som er der – altså Storbritannia, Danmark og Canada – og at han for at det skal være balanse i sammensetningen av styrken, ikke vil ha ytterligere NATO-land med.

Borgen: Da vi fikk en redegjørelse for Kypros-situasjonen før sommerferien, var stillingen en noe annen, idet det da var om ikke helt konkret, så dog noe i retning

av et forslag om at de nordiske land skulle engasjere seg rent spesielt. Det var da ikke snakk om og heller ikke tilslutning til i sin alminnelighet her i komiteen at FN skulle overta vaktholdet og prøve å løse situasjonen.

Jeg var blant dem som den gang mente at vi burde prøve å få FN til å overta, og motivet fra min side for det var blant annet at det etter det opplegget vi fikk høre den gang, ville bli nokså store omkostninger på Norge og enkelte andre mindre land. Nå har dette snudd seg ganske sterkt fra den gang. Det ble ikke noe av dette med de mindre lands engasjement direkte. FN er kommet inn i bildet, og nå står vi overfor at vi må betale mer enn medlemsland flest i FN for å holde dette gående. Jeg må sette et lite spørsmålstegn ved eller ta en liten reservasjon på det punkt. Det er jo unektelig en litt eiendommelig situasjon at en liten del av en så stor organisasjon skal ta så vidt store byrder for å demme opp for den konflikt som pågår på Kypros. Jeg er helt enig i at vi har en rent spesiell interesse i Europa, som medlemmer av NATO, av å få konflikten løst, så jeg skal ikke nå si noe mer om det. Men jeg vil gjerne at dette spørsmål skal stå åpent. Jeg synes ikke at vi i dag har fått tilstrekkelig grunnlag til å kunne si her i komiteen at vi uten videre er enig i at den norske andel skal være det dobbelte av det den ellers forholdsmessig skulle være. Jeg vil gjerne ha tatt denne reservasjonen, uten at jeg dermed skal ha sagt noe mot hovedlinjen i dette at vi har den aller største interesse av å bidra til å stabilisere forholdene på Kypros.

Utenriksminister Lange: Jeg vil bare opplyse at et moment som har vært tillagt stor vekt av Regjeringen, er at de andre nordiske land ikke bare bidrar – riktignok da etter sin forholdsmessige andel av bidragsskalaen – til finansieringen, men at de også stiller styrker. Alle er forberedt på at de aldri vil få full erstatning for de utlegg de har i den sammenheng, så byrdene på dem kommer til å bli betydelig større også finansielt etter all sannsynlighet, enn deres forholdsmessige andel etter bidragsskalaen til ordinære FN-operasjoner, og så har de i tillegg den belastning som det tross alt er å ha tropper i et område hvor det er virkelig fare for kamphandlinger og hvor menneskeliv kan gå med.

Ingvaldsen: Jeg ser det også slik at vi, for å bruke det uttrykket, slipper billigere enn for eksempel Sverige og Danmark. Men jeg vil likevel spørre om hvordan disse pengene blir håndtert. Hvor blir de belastet i statsbudsjettet? Vi hadde det spørsmålet oppe i forbindelse med forskjellige forberedelser i militærkomiteen.

Langhelle: Vi kan naturligvis alle beklage at det bare er 30 medlemsland av de 112 som yter bidrag til denne aksjonen. Det kan vi alle beklage, men jeg vil for min del gjerne si at når situasjonen er den og når vi har det syn vi har på aksjonen og på hele FN's virksomhet, da vil jeg uttale min tilfredshet med at vi her går lenger enn vår andel skulle tilsi.

Utenriksminister Lange: Jeg kan bare til hr. Ingvaldsens spørsmål opplyse at det blir postert på kap. 120, post 71, som heter "fredsbevarende operasjoner",

hvor vi tidligere har postert våre bidrag til Congo-styrken, og hvor også bidraget til FN-styrken i Midt-Østen posteres.

Kjøs: Jeg har ikke noe å bemerke til utenriksministerens redegjørelse og de tiltak som er gjort og vil bli gjort, men det er én ting jeg har vært noe forbauset over. Da Makarios gjennomførte sin blokade og utsultningskampanje mot tyrkisk-kypriotene, hadde jeg ventet at FN ville ha sagt kraftig fra at en slik fremgangsmåte ikke kunne tolereres, for det er jo klart i strid med FN's prinsipper å bruke slike midler for å fremme sine mål. Jeg vet ikke om FN ikke hadde anledning til å gjøre noe i den anledning, men det virket i hvert fall på meg nokså nedslående at en slik aksjon kunne holdes gående så lenge, og i direkte strid med det som må være FN's grunnleggende prinsipper.

Utenriksminister Lange: Til det er bare å si at når generalsekretæren, som i dette tilfelle måtte ha opptrådt på FN's vegne, ikke følte seg i stand til å gjøre det – hvilket han sikkert gjerne ville gjort – var det på grunn av Sovjet-Unionens holdning og på grunn av den interesse det er i ikke å provosere fram en uenighet i Sikkerhetsrådet som kunne føre til et sovjetisk veto mot fortsettelse av operasjonene i det hele tatt.

Tande: Det var bare et spørsmål. Vi får sendende en del materiale dels fra Kypros og dels fra Tyrkia, og der har fra tyrkisk side vært sagt at denne sak bare er et ledd i en kampanje for et Stor-Hellas. Dette er lokalt, men en må se det hele på den bakgrunn. Jeg vil bare spørre om det er noe i det?

Utenriksminister Lange: Jeg har ikke sett noe tegn til noen gresk ekspansjonspolitikk ut over det man kan lese inn av slike ønsker i deres handlinger i Kypros-konflikten. Jeg vil gjerne føye til at jeg for noen dager siden hadde besøk av den bulgarske minister – han kom for øvrig for å si farvel – og han fortalte noe som hadde gått meg forbi, nemlig at det nå har vært utvekslet gjensidige besøk mellom Bulgaria og Hellas, og det er for å istandbringe et samarbeid om forholdene langs den gresk-bulgarske grense med sikte på en varig avspenning i det forholdet.

Formannen: Hvis det da ikke er flere merknader, kan vi gå over til neste punkt.

Utenriksminister Lange: Da skal jeg enda kortere si litt om *konflikten mellom Malaysia og Indonesia*, som jo også har vært framme i Sikkerhetsrådet. Der ble det jo til at Norge kom til å bli forslagsstiller for et forslag som ble møtt med sovjetisk veto, og derfor ikke nådde fram.

Bakgrunnen for det hele var at det forelå en åpenbar angrepshandling fra Indonesias side. I midten av august og begynnelsen av september ble det landsatt alt i alt om lag 150 væpnede mann fra indonesiske fly i områder i nærheten av Singapore og i nærheten av hovedstaden Kuala Lumpur på Malaya-halvøya. Ifølge

Malaysia og andre kilder kom storparten av det landsatte personell fra Indonesias regulære væpnede styrker. Indonesia på sin side hevdet at det dreiet seg om frivillige frihetskjemper.

Dette var første gang det fra Indonesias side ble foretatt militære aksjoner mot Malaysias fastland. De tidligere kamphandlinger fra indonesisk side hadde vært begrenset til grensene rundt de omstridte områder på Nord-Borneo. Som kjent har Indonesia nektet å anerkjenne opprettelsen av Malaysia-føderasjonen, som omfatter foruten Singapore og fastlandet Malaya de tidligere territorier på Nord-Borneo.

I Sikkerhetsrådet var situasjonen den at det var klart at det store flertall av medlemmene tok avstand fra de indonesiske angrepshandlinger, som man mente kunne få alvorlige virkninger i områder hvor det jo fra før av hersker stor internasjonal spenning. Jeg behøver bare nevne situasjonen i Vietnam.

De to afrikanske medlemmer av Sikkerhetsrådet – Marokko og Elfenbenkysten – forsøkte å få alminnelig tilslutning til et resolusjonsforslag som tok avstand fra angrepshandlingene, men de oppga sine anstrengelser da de møtte motstand fra Indonesia på den ene kanten og ikke fikk støtte for sitt forslag innenfor den afrikanske gruppen av medlemsland i FN. Mange av de afrikanske land var uvillige til å ta noen belastning i sitt forhold til Indonesia, særlig foran den konferanse mellom de uforpliktete stater som nå nettopp er avsluttet i Cairo. Det ble imidlertid uttrykt håp fra afrikansk side om at andre av Sikkerhetsrådets medlemmer ville fortsette arbeidet med en resolusjonstekst. I den situasjon fant vi at det ville skade Sikkerhetsrådets prestisje dersom det syn som det store flertall i rådet hadde, ikke kom klart til uttrykk.

Det var derfor den norske delegasjon la fram et forslag som i så vidt mulig avbalanserte formuleringer beklaget landsettingsaksjonen 2. september – som var grunnlaget for Malaysias klage – beklaget de episoder som hadde funnet sted i sin alminnelighet, oppfordret partene til å avstå fra bruk av makt og til å respektere hverandres territoriale integritet og politiske uavhengighet, og anbefalte at det ble tatt opp igjen direkte forhandlinger mellom partene om stridsspørsmålene.

Ved avstemningen over dette forslag 17. september var det bare Sovjet-Unionen og Tsjekkoslovakia som stemte imot det norske forslag. De andre ni medlemmer – inklusive de to afrikanske land som selv hadde oppgitt å legge fram et forslag – stemte for det norske forslag.

Alt før avstemningen var det klart at Sovjet-Unionen kom til å bruke veto mot forslaget, som spesielt tok avstand fra de indonesiske angrepshandlinger. Men vi mente på vår side at avstemningen likevel ville representere en klar advarsel til Indonesia, med støtte fra alle grupperinger utenom Sovjet-blokken.

Vi overveiet selvfølgelig også om vi burde ta en belastning i forhold til Sovjet-Unionen ved å fremme et forslag som vi visste de kom til å nedlegge veto mot, og vi kom til at Sovjet-Unionen ikke hadde så veldig mye imot å komme i den situasjonen, for de ønsket i sin rivalisering med Kina i Sørøst-Asia å demonstrere sin støtte til Indonesia, som de også demonstrerer nå ved å ta imot Soekarno med pomp og prakt i Moskva i disse dager, og ved å slutte ny avtale om leveranse av militært materiell. Derfor regnet vi med at et sovjetisk veto mot et norsk forslag ikke

ville bety noen belastning for det norsk-sovjetiske forhold, og det synes også bekreftet av Sovjet-delegasjonens reaksjon på avstemningen i det hele tatt. Ifølge rapporter vi har mottatt fra ambassaden i Moskva, skal sovjetiske ledere overfor afro-asiatiske representanter ha uttalt at Sovjet offentlig fortsatt må gi Indonesias sak all mulig støtte, men vi har grunn til å tro at underhånden prøver de å gjøre sin innflytelse gjeldende for å unngå nye farlige episoder i Sørøst-Asia, og det er sannsynlig at de prøver å påvirke Soekarno i modererende retning mens han nå oppholder seg som gjest i Sovjet-Unionen.

Formannen: Jeg takker for denne redegjørelse. Er det noen som har spørsmål eller merknader å gjøre?

Braadland: Jeg hørte det utenriksministeren sa om Sovjet-Samveldet og Sovjet-Samveldets støtte til Soekarno. Hva kan i grunnen årsaken være til at Sovjet-Samveldet støtter Soekarno så sterkt? Soekarno var jo en japansk quisling, og hans anseelse i Øst-Asia kan ikke sies å være særlig stor.

Utenriksministeren nevnte at det skyldes forholdet til Kina. Det er vel en del av sannheten; det er kanskje den viktigste årsak, men det er underliggende forhold der som jeg tror vi skal være oppmerksomme på. Det er at Kina i 50-årene forsøkte å presse Indonesia til å gi særlige rettigheter til kinesere i Indonesia – de utgjør en meget stor minoritet – og det gikk Soekarno selvfølgelig imot. Peking ville at kineserne i Indonesia skulle ha en særstilling, og det rare synes å være at kineserne i dette området adlyder eller sogner til – kan jeg si – Peking og ikke Taiwan.

Det er vel i grunnen der årsaken til denne eiendommelige situasjon ligger, nemlig Kinas forsøk på å få innflytelse over den kinesiske minoritet i Indonesia, reaksjonen hos Soekarno og så Sovjets støtte til Soekarno – ikke av kjærlighet til Soekarno, men for å holde kineserne vekk fra området.

Det er et ganske intrikat forhold for så vidt som Malaysia kommer på den annen side og England og USA støtter Malaysia og dermed kommer på samme side som Peking i denne striden med Moskva. Det er, så vidt jeg skjønner, et ganske vanskelig og farlig spørsmål å ta stilling til.

Jeg vil tilrå at man i FN går fram med atskillig forsiktighet når det gjelder å ta stilling i denne konflikten, for så vidt som jeg vil anse det riktig å forhindre at vi kommer i dårlig forhold til Moskva akkurat i det spørsmålet. Jeg ser det som opplagt at vi bør holde på Moskva når det gjelder striden med Peking. Jeg ville anse det som meget kjedelig om disse konfliktene i Det Fjerne Østen skulle lede til at USA og England faktisk kom på den gale siden.

Russerne har en egen måte å demonstrere sin uvilje mot en annen part som vi ofte har vanskelig for å forstå og oppfatte. Man har sikkert lest i avisene om disse militærattasjéene som ble arrestert eller kastet ut av Sibir. Det var en engelsk og tre amerikanske. Når slikt noe hender med en militærattasjé, så er det fra sovjetregjeringen et klart varsel om at sovjetregjeringen misbilliger vedkommende lands politikk på et bestemt område. Og jeg vil uten videre knytte dette intermessaoet i Sibir sammen med denne konflikten mellom Malaysia og Indonesia.

Det ville interessere meg å høre om utenriksministeren er enig med meg i mitt resonnement, særlig med henblikk på oppkomsten av denne konflikten mellom Indonesia og Malaysia, og om faren ved å komme på den gale siden i striden mellom Peking og Moskva.

Utenriksminister Lange: Tiden tillater ikke at vi i dette møte tar noen bred diskusjon om forholdene i Sørøst-Asia og om forholdet mellom Kina og Russland. Men på det direkte spørsmål fra hr. Braadland vil jeg bare svare at vi har ingen indikasjoner på noen direkte sammenheng mellom denne Indonesia – Malaysia-situasjonen og de skritt som ble tatt mot militærattasjéene i Sibir. Det må bli ren spekulasjon om man finner en sånn sammenheng, og det har ikke falt meg inn at det skulle være noen spesiell sammenheng der.

Vår holdning i konflikten mellom Malaysia og Indonesia er jo først og fremst bestemt av den ting at her har Indonesia gått til åpenbare aggresjonshandlinger, sluppet ned militært personell med militært utstyr på en annen stats område – riktignok en stat som de nekter å anerkjenne etter at Malaya inngikk føderasjon med disse to områdene på Nord-Borneo og dannet føderasjonen Malaysia.

Når vi som medlemmer i Sikkerhetsrådet står overfor en situasjon hvor det foreligger en åpenbar aggresjonshandling, synes jeg det er den eneste riktige holdning fra Norges side å gå inn for at De forente nasjoner – Sikkerhetsrådet – fordømmer at åpen aggresjon kommer til uttrykk så langt det lar seg gjøre, selv om det møter et sovjetisk veto.

Vurderingen av belastningen i forhold til Sovjet-Unionen har vært bestemt av det vi vet om konflikten – rivaliseringen – i Sørøst-Asia mellom Kina og Russland. De kommunistiske partiene i Sørøst-Asia er jo gjenstand for ombeiling fra begge sider. For øyeblikket er det Kina som står sterkest i bildet. Det er helt tydelig at i de egentlige sørøst-asiatiske fastlandsstatene, fra Thailand gjennom hele rekken til Vietnam, så er det Kina som er den sterkeste innflytelse på den kommunistiske siden, og det samme er russerne redde for kan bli tilfellet i Indonesia, hvor striden ennå ikke er så klart avgjort.

Derfor var vår vurdering – og den synes å bekreftes av den milde reaksjon som har vært fra sovjetisk side borte i New York mot det at vi opptrådte som forslagsstiller – at Sovjet ikke syntes dette var det minste ubehagelig, tvertimot at det er en god anledning til å demonstrere en støtte for Soekarno og for indonesiske nasjonale krav – som også deles av de indonesiske kommunister – ved å nedlegge veto i denne sak. Denne vurdering har vært avgjørende for oss.

Braadland: Jeg er takknemlig for disse uttalelser, og må erklære meg helt enig i at vi som medlem av Sikkerhetsrådet selvfølgelig må være aktive for å få denne aggresjonshandlingen fordømt. På den annen side forekommer det meg etter å ha lest amerikanske tidsskrifter – men de kan man ikke alltid ta for god fisk – at denne aksjonen med de 120 som ble sluppet ned, var en nokså klosset affære og ikke var særlig alvorlig og ikke ble tatt særlig alvorlig, så jeg mener at man behøvde vel ikke i en slik situasjon gå så hardt til verks.

I dette ligger ikke noen kritikk, men jeg mener det er riktig at man tar hensyn til nettopp det at Sovjet når det gjelder Soekarno – ikke av kjærlighet til Soekarno, men av rent taktiske grunner overfor Peking – satser på det indonesiske standpunkt, selv om de i grunnen ikke legger så meget vekt på det. Men i og med at den sovjetiske delegasjon har gitt uttrykk for at det i grunnen ikke er så farlig, er saken helt i orden, og jeg har ingen ting å innvende mot det som der er gjort fra norsk side. Jeg syntes imidlertid det kunne være nyttig å peke på den eiendommelige sammenheng som man har der i Øst-Asia, og som skyldes nettopp dette spenningsforholdet mellom Kina og Moskva som gir seg så eiendommelige utslag.

UTENRIKSMINISTER LANGE: Jeg vil bare gjøre en kort merknad til dette at man ikke skulle ta disse aggresjonshandlingene fra Indonesia så høytidelig. I all fall tar folk på stedet – nærmere bestemt myndighetene i Malaysia – det i aller høyeste grad alvorlig. Jeg hadde akkurat i dagene før avgjørelsen i Sikkerhetsrådet anledning til å treffe den sosialdemokratiske statsminister fra Singapore, og han sa: Jeg skjønnte ikke hvor alvorlig situasjonen i Berlin var, og hva dette med muren betyr for europeerne, før vi selv sto oppe i en lignende situasjon, slik vi nå gjør det med Indonesias aggresjonshandling mot den nye Malaysia-føderasjonen. – Han så disse angrep fra Indonesias side – hvis det ikke ble reagert mot dem – som begynnelsen til en infiltrasjon som kunne føre til gjenopplivelse av hele den situasjon vi hadde i mange års jungelkrig i Malaya mot den kommunistiske opprørsbevegelse der. Denne gang vil det altså bli mot en indonesisk inspirert opprørsbevegelse.

Formannen: Er der flere merknader? Hvis ikke, går vi over til neste punkt på dagsordenen, avtale om utveksling av atomopplysninger.

UTENRIKSMINISTER LANGE: I 1955 inngikk vi en avtale innenfor NATO som ble ratifisert etter at Stortingets samtykke var innhentet. Den gikk ut på en aksept fra de andre medlemslands side på et tilbud fra De forente stater om å stille opplysninger på atom-området til rådighet for sine allierte.

Nå foreligger det, etter at det i 1958 ble foretatt en endring i amerikansk atomlovgivning som tillater den amerikanske regjering å gå lenger enn den kunne gå i 1955 i retning av å stille slike opplysninger til rådighet, fra amerikansk side et forslag til en ny avtale som er den samme som den av 1955 med den ene forskjell at foruten de opplysninger som man tidligere kunne gi om utarbeidelsen av forsvarsplaner, om opplæring av personell i bruk av og forsvar mot atomvåpen, og vurdering av mulige motstanderes evne til å nytte atomvåpen, tilbys det nå også å holde de allierte orientert om det man vet om utviklingen av leveringssystemer, altså rakettvåpen først og fremst, for levering av atomladninger.

Det er altså ikke noe prinsipielt nytt i avtalen. Det er en utvidelse av området for å få del i opplysninger, som jo kan være av verdi når man skal være med å diskutere de alminnelige strategiske retningslinjer innenfor alliansen. Det har derfor vært Regjeringens vurdering at all den stund avtalen av 1955 ble ratifisert, etter at Stortingets samtykke var innhentet, så skulle det ikke være nødvendig å gå til

Stortinget igjen med denne modifisering av avtalen, men at det skulle være tilstrekkelig at jeg orienterte om det her i komiteen.

Jeg tror jeg for så vidt kan nøye meg med dette. Jeg kan kanskje bare tilføye og presisere at avtalen ikke åpner adgang til overføring av atomvåpen i noen form, og den medfører heller ikke ellers noen endringer i NATO's eller vår nasjonale atomvåpenpolitikk. Det er utelukkende et spørsmål om utvidelse av området for opplysninger som stilles til rådighet fra amerikansk side.

Formannen: Jeg takker for redegjørelsen. Er det noen merknader til det utenriksministeren her har sagt?

Braadland: Det var i grunnen ikke noen merknad til det utenriksministeren nå sa. Jeg er for så vidt helt enig i den konklusjon han trakk, at vi måtte kunne slutte oss til en slik avtale uten å legge den fram for Stortinget på nytt.

Men jeg leser i avisene for tiden om en reaktivisering av MLF-politikken – altså en multilateral atomstyrke. Der ser det ut til å være konfliktstoff i rikelig monn. Jeg vil gjerne spørre om utenriksministeren skal si oss noe om det er riktig det som har vært antydnet, senest i går, at Washington kan tenke seg å lage en MLF-avtale med Bonn alene, uten at andre slutter seg til? Det ville i tilfelle være en meget betydningsfull ting hvis det skjedde, og jeg vil derfor benytte anledningen til å spørre utenriksministeren om dette.

Utenriksminister Lange: Vi har bedt våre representasjoner dels ved NATO og dels i hovedstedene i de land som deltar i diskusjonen om MLF, om å undersøke hva som ligger bak disse forskjellige pressemeldinger og disse uttalelser.

Jeg får i dette øyeblikk i hånden en 4 ½ sides melding fra NATO-delegasjonen i Paris som jeg nødig vil gi meg til å lese opp rått her i komiteen. Men det man kan lese seg til hittil av det som er av offisielle erklæringer, er at det på tysk hold er et sterkt ønske om å få til en MLF, selv om det bare skulle bli som en bilateral tysk-amerikansk historie, at det fra amerikansk side er et sterkt ønske om å få til en MLF, men en MLF med deltakelse av et større antall, så vidt jeg skjønner presisert til mer enn halvparten av medlemslandene i NATO. Det som ikke er helt klart av den form utenriksminister Rusk ga sin siste uttalelse, er om de setter denne bredere deltakelse som en betingelse eller ikke.

Her kommer også de britiske valgene inn i bildet. I løpet av valgkampen har jo de konservative uttalt seg så pass forpliktende at man må gå ut fra at blir det konservativ valgseier, kommer Storbritannia til å være med på MLF. Labour derimot har uttalt seg slik at man må gå ut fra at hvis det blir Labour-seier, kommer Storbritannia ikke til å gå med på MLF.

Jeg vil gjerne få komme tilbake til komiteen når vi får reaksjonene fra alle våre stasjoner, så vi kan ha en samlet vurdering. Jeg må i det hele tatt be om at jeg får i all fall ett møte i løpet av oktober måned og før jeg reiser til det nordiske utenriksministermøte og deretter på en del offisielle besøk og til FN, et møte hvor vi tar oss relativt god tid, og hvor vi kan drøfte en del av de meget vanskelige

problemer som vi kommer til å stå overfor på FN's generalforsamling. Da vil jeg i samme møte kunne ta med det jeg inntil den tid har fått av opplysninger omkring situasjonen om MLF.

Formannen: Vi skal sørge for at det blir et slikt møte.

Stray: Får jeg et øyeblikk komme tilbake til spørsmålet om inngåelsen av denne tilleggsavtalen det dreier seg om. Jeg for min del har ingen ting imot at det blir gjort, tvertimot, men når det gjelder spørsmålet om hvor vidt den skal forelegges for Stortinget eller ikke, synes jeg ut fra prinsipielle grunner at det er riktig å presisere at det må være Regjeringen som der tar ansvaret for at dette ikke skal gjøres. Det ansvar komiteen må ta, er ansvaret for at vi selv ikke reagerer og ber om det motsatte.

Utenriksminister Lange: Det er helt klart, det er Regjeringens vurdering om avtalen kommer inn under Grunnlovens bestemmelse om avtaler av betydning som skal forelegges for Stortinget. Det er riktig som hr. Stray sier, at når vi orienterer denne komite, er det fordi fire medlemmer av denne komite kan forlange saken brakt inn for Stortinget. Når det ikke skjer, må Regjeringen ha lov til å gå ut fra at dens vurdering står for eventuell kritikk fra stortingsmenn.

Formannen: Det er selvsagt at det vil være Regjeringen som bærer det konstitusjonelle ansvar.

Stray: Jeg sier dette fordi vi har jo overhodet ikke sett teksten, så her må vi for så vidt stole helt på utenriksministerens muntlige redegjørelse, som vi ingen grunn har til å tvile på, men jeg ville bare rent formelt ha bemerket dette.

Utenriksminister Lange: Jeg kan kanskje gi den tilleggsopplysning – som jeg hoppet over – at Danmark og Portugal har allerede notifisert Washington at de tiltrer avtalen, og at liknende notifikasjon fra Italia og Tyrkia ventes med det første. De andre ventes å komme i løpet av ganske kort tid.

Formannen: Det er i all fall ingen som har frarådet den fremgangsmåte som Regjeringen her har tenkt å bruke.

Hvis det ikke er andre merknader eller spørsmål, kan vi heve møtet.

Møtet hevet kl. 10.30.